

## Voorzitter: Thurlings

Tegenwoordig zijn 45 leden, te weten:

Thurlings, Nagel, Van Tets, Kruisinga, Van der Werff, Veen, Eijsink, Van Veldhuizen, Ginjaar, Vrouwenvelder, De Gaay Fortman, Tonkes, Christiaan-  
se, Steigenga-Kouwe, Steenkamp, Leyten-de Wijkerslooth de Weerde-  
steyn, Zoutendijk, Bischoff van Heems-  
kerck, De Vries, Groensmit-van der  
Kallen, De Rijk, Abma, Rijnvos, Heijne  
Makkreel, Hijmans, Gooden, Russell,  
Veder-Smit, Maassen, Schinck, Derks,  
Van Dalen, Van der Meer, Vis, Heij-  
mans, Uijterwaal-Cox, Vonhoff-Luij-  
dijk, Netjes, De Jong, Van de Zand-  
schulp, Kaland, Vermeer, Bukman,  
Van der Werf-Terpstra en Simons,

en de heer Van Agt, Minister-President,  
Minister van Algemene Zaken,  
Minister van Buitenlandse Zaken.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer  
mede, dat zijn ingekomen berichten  
van verhindering van de leden:

Ijmker, Franssen, Glastra van Loon  
en Tiesinga-Autsema, wegens verblijf  
buitenslands;

Vleggeert en Wiebenga, wegens  
ambtsbezigheden;

Van Soest-Jansbeken, wegens ziekte;

Albeda, Uijen, Maaskant, Von Meijen-  
feldt, Buijsert, Mijsbergen, Stam,  
Grol-Overling, Bakker en Smeets-Jans-  
sen, wegens andere bezigheden.

Deze berichten worden voor kennisge-  
ving aangenomen.

De **Voorzitter**: Ingevolge artikel 14  
van het Reglement van Orde liggen  
de notulen van de vorige vergadering  
voor de leden ter inzage. Tenzij enig  
lid hiertegen voor het einde van de  
vergadering bezwaar maakt, zal  
worden aangenomen dat de Kamer  
deze notulen goedkeurt.

---

Aan de orde is de **interpellatie-De  
Gaay Fortman en Bischoff van  
Heemskerck**, gericht tot de Minister-

President, inzake de **kasplafond/stuw-  
meerproblematiek bij Ontwikkelings-  
samenwerking**.

(Tot het houden van deze interpellatie is toestemming verleend in de vergadering der Kamer van 4 mei 1982)

[De tekst van de vragen is opgenomen aan het eind van deze weekeditie.]<sup>2</sup>

□

De heer **De Gaay Fortman** (PPR):  
Mijnheer de Voorzitter! Mede namens  
de geachte afgevaardigde mevrouw  
Bischoff zeg ik de Kamer hartelijk  
dank voor het verleende verlof tot het  
houden van deze interpellatie. Ik  
spreek bovendien mijn dank uit voor  
de inschikkelijkheid van de Kamer bij  
het vaststellen van een tijdstip voor  
de interpellatie.

Overigens is het niet geheel  
ongebruikelijke, maar anderzijds niet  
normale tijdstip van een vergadering  
op woensdag niet zo zeer te wijten  
aan de overvolle agenda van de  
Kamer – gisteren was onze vergade-  
ring al om 14.00 uur beëindigd – maar  
aan het feit dat de Minister-President  
in zijn functie van Minister van  
Buitenlandse Zaken op drie achtereen-  
volgende dinsdagen niet beschikbaar  
was. Ik ben blij dat hij vanmiddag in  
ons midden heeft kunnen verschijnen.

Ter toelichting van de door mevrouw  
Bischoff en mij gestelde vragen,  
beantwoord ik drie vragen in het kort.

Ten eerste, waarom wordt een  
interpellatie in de Eerste Kamer  
gehouden? Dit is immers niet gebrui-  
kelijk, nu de laatste twintig jaar  
geleden blijkt te hebben plaatsgevon-  
den.

Ten tweede, wordt de Minister-Pre-  
sident geïnterpelleerd?

Ten derde, waarom vindt de  
interpellatie juist op dit moment  
plaats?

De eerste vraag is waarom een  
interpellatie in deze Kamer wordt  
gehouden, die doorgaans een grote  
mate van terughoudendheid in  
actuele politieke discussies betracht.

De interpellatie vind haar grond in de  
algemene politieke beschouwingen  
van 9 en 10 februari van dit jaar.

De problemen met het stuwmeer bij  
Ontwikkelingssamenwerking werden  
toen van verschillende kanten aan de  
orde gesteld, niet alleen door de  
fractie van de PPR, maar bij voorbeeld  
ook door de fractie van het CDA.

Er werd toen aandacht gevraagd  
voor de moeilijkheden bij de uitvoering  
van het ontwikkelingsbeleid die uit  
het stuwmeer voortvloeiden en er  
werd verzocht om een oplossing  
hiervoor. De Minister-President  
erkende toen zijn verantwoordelijkheid  
voor het bewerkstelligen van zo'n  
oplossing.

Hij sprak de verwachting uit dat  
deze oplossing zou worden gevonden  
in de geest van datgene wat hierover  
door de fractie van de PPR was  
opgemerkt. Een motie van de fracties  
van de PPR, D'66 en de PvdA waarin  
werd aangedrongen op ongestoorde  
uitvoering van het ontwikkelingsbe-  
leid, verklaarde de premier volkomen  
overbodig.

Het staat nu vast dat een oplossing  
in de geest van wat toen werd  
gevraagd, nog niet tot stand is  
gekomen. Tijdens het debat dat  
hierover op 12 mei jongstleden in de  
Tweede Kamer met de Minister voor  
Ontwikkelingssamenwerking werd  
gevoerd, waren alle woordvoerders  
van mening dat de voor 1982 gemaakte  
afspraken tussen de Minister van  
Financiën en de Minister voor Ontwik-  
kelingssamenwerking onvoldoende  
zijn.

Het belang van een goed overleg  
tussen Regering en Parlement, in dit  
geval onze Kamer, vereist dat wij over  
en weer weten wat wij aan elkanders  
uitspraken hebben. Dit betekent dat  
de Regering nu met betrekking tot het  
gevoerde beleid ter verantwoording  
moet worden geroepen. Een Kamer  
die aanvaardt dat een bepaalde  
uitspraak eerst volkomen overbodig  
wordt verklaard en vervolgens niet  
wordt uitgevoerd, laat zich devalueren  
tot een puur praatcollege.

## De Gaay Fortman

In het geval nu, dat van het tweede kabinet-Van Agt niets meer zou zijn overgebleven dan een demissionair kabinet, hadden wij ons wel moeten neerleggen bij de feitelijke onmogelijkheid het kabinet ter verantwoording te roepen. Maar nu is gekozen voor de constructie van een volwaardig kabinet, zij het interim, doch wel met dezelfde Minister-President, met dezelfde Minister van Financiën en met dezelfde Minister voor Ontwikkelingssamenwerking als in februari, toen de toezeggingen werden gedaan, moest wel een interpellatie worden aangevraagd.

De tweede vraag betreft het adres van de interpellatie: de Minister-President. Ik zou hier kunnen volstaan met te zeggen: hij was degene die op 10 februari in deze Kamer, waar hij zo graag verschijnt, de toezeggingen deed.

Belangrijker is echter dat hij degene is, die, met name daar waar méér dan één minister bij de totstandkoming van beleid is betrokken en waar meerdere ministers het beleid vanuit verschillende gezichtshoeken bezien, erop toeziet dat er beleid tot stand komt en dit beleid ook coördineert.

Nu is er dan weliswaar een afspraak tot stand gekomen tussen de Minister van Financiën en de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, maar die afspraak betekent in de eerste plaats dat uitvoering van het ontwikkelingsbeleid nog steeds ernstig wordt verstoord en in de tweede plaats dat geen uitzicht wordt geboden op een uiteindelijk oplossing van de problematiek, daar afspraken over 1983 en volgende jaren ontbreken.

In deze situatie zal de Minister-President ervoor moeten zorgen, dat een beleid tot stand komt dat wél aan de door het Parlement gestelde vereisten voldoet. Geschiedt dit niet, dan blijft de kwestie voortdurend terugkomen in de politieke discussie en blijft zodoende het verschijnsel in stand dat in onze Kamer te boek staat als 'incidenten-democratie'.

De derde vraag betreft de interpellatie op dit tijdstip. Waarom juist nu? Die vraag wil ik daarom beantwoorden, omdat de Minister-President deze zelf, in zijn brief van 4 juni aan u, mijnheer de Voorzitter, aan de orde heeft gesteld. In die brief vraagt hij zich af, of de interpellatie wel opportuun is. Hij maakt daarover drie opmerkingen.

De eerste opmerking die de Minister-President maakt, is dat het interim-kabinet de voor 1982 bereikte oplossing zal hebben te aanvaarden. Mijn vraag is: Waarom?

Als blijkt dat die oplossing voor 1982 onvoldoende is daar nog steeds de uitvoering van het ontwikkelingsbeleid daardoor in ernstige moeilijkheden komt, als bovendien blijkt dat het Parlement die oplossing onvoldoende vindt en aandringt op een verdergaande oplossing, waarom moet het interim-kabinet dan vasthouden aan die oplossing? Dat is de eerste vraag.

De tweede vraag in dezen is: Als het interimkabinet die oplossing aanvaardt, is het toch ook gehouden die oplossing te verantwoorden?

Dan blijft dus de noodzaak bestaan om in onze Kamer, gezien onze afspraken in februari van dit jaar, over een dergelijke keuze verantwoording af te leggen.

Een tweede opmerking die de Minister-President maakt is, dat voor 1983 bij de begrotingsvoorbereiding voor dat jaar overleg moet worden gevoerd. Dat is zo en dat maakt de interpellatie juist buitengewoon opportuun, want dat begrotingsoverleg voor 1983 staat voor de deur. Dat vindt de komende weken plaats.

De premier zelf zegt, dat bij dat begrotingsoverleg niet alleen gesproken moet worden over de vraag welke ruimte er op de begroting komt, maar ook wat er straks aan betalingen kan worden gedaan.

Met andere woorden: in hoeverre kan het stuwmeer gedeeltelijk leeglopen in dat jaar? Dan is het van groot belang dat wij als Kamer aandringen op voldoende ruimte voor het doen van feitelijke betalingen in 1983 nu dat begrotingsoverleg voor de deur staat.

De derde opmerking van de Minister-President in zijn brief was, dat voor de jaren ná 1983 het na de verkiezingen van september optredende kabinet een regeling moet treffen.

Wel, mijnheer de Voorzitter, als wij het erover eens zijn, dat de stuwmeerproblematiek pas kan worden opgelost als daarover een meerjarenafpraak kan worden gemaakt, waarom moet het nu zittende kabinet dan geheel afzien van enig werk of voorbereiding daaraan?

Gekozen is toch voor een kabinet met een volwaardige missie van het parlement en elk kabinet beslist toch over beleid, dat uitstijgt boven de levensduur van het kabinet zelf? Waarop het nu aankomt is, dat wij als Kamer onze mening kunnen geven over de noodzaak van meerjarenafspraken. Daarmee kan dan departementaal en in de Ministerraad rekening worden gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Om deze overwegingen meen ik dat de interpel-

latie buitengewoon opportuun is, juist in het licht van de brief van de Minister-President van 4 juni jongstleden. Nu u reeds hebt toegezegd, dat de vragen in de Handelingen zullen worden afgedrukt, zie ik ervan af om, zoals de heer Samkalden 20 jaar geleden deed, de tekst van onze vragen nog eens in het midden van de Kamer voor te dragen.

□

Minister-President **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de eerste vraag van de geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman diene het volgende. Het overleg tussen de meest betrokken Ministers, die van Financiën en voor Ontwikkelingssamenwerking, had tot uitgangspunt enerzijds de zeer grote financiële problematiek waarvoor het kabinet zich gesteld zag en ziet anderzijds de specifieke problemen van ontwikkelingssamenwerking ten gevolge van de instelling van kasplafonds.

Wat dat laatste betreft heb ik in eerste termijn bij de algemene beschouwingen in deze Kamer al gezegd, dat 'bij de uitvoering van het voor Ontwikkelingssamenwerking nog vigerende kasplafond inderdaad nauwgezet moet worden gelet op de consequenties voor de uitvoering van het Nederlandse hulpprogramma'.

De eventuele problemen met betrekking hiertoe zouden – zo sprak ik toen – in de geest van de geachte afgevaardigde door de betrokken Ministers worden aangevat. Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat deze Ministers dienovereenkomstig hebben gehandeld door de afspraken te maken die thans in discussie zijn.

Allereerst wil ik er volledigheidshalve op wijzen, dat het huidige kabinet is begonnen met uit te spreken dat het zich oriënteert op de doelstellingen en het in functie daarvan eerder ontwikkelde beleid van het voorgaande kabinet.

Natuurlijk denk ik in dit verband in het bijzonder aan het besluit om opnieuw anderhalf procent van het netto nationaal inkomen ter beschikking te stellen voor ontwikkelingssamenwerking.

Voorts is de financiële waarde van de hulp naar het mogelijke versterkt doordat f 100 miljoen van de financiering uit de kapitaalmarkt is omgezet in financiering uit schatkistmiddelen en doordat een begin is gemaakt met het beëindigen van oneigenlijke toerekeningen aan het hulplafond.

Wat nu in concreto het kasplafond betreft moet ik erop wijzen, dat de Minister voor Ontwikkelingssamen-

## Van Agt

werking in zijn door de geachte afgevaardigde geciteerde brief aan de voorzitter van de vaste Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking van de Tweede Kamer heeft laten weten overeenstemming te hebben bereikt met de Minister van Financiën, en wel zo (ik citeer), 'dat verplichtingen uit voorgaande jaren kunnen worden afgewikkeld en dat ruimte wordt geschapen voor voortgang van het ontwikkelingsprogramma'.

Dat komt toch de geest van de geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman op zijn minst genomen zeer nabij. Ik verheer daarbij niet dat veel inspanning nodig zal zijn om een en ander te realiseren. De toestand van 's lands financiën is daar dan ook naar. Ik herhaal, wij blijven naar onze overtuiging niet in gebreke ten opzichte van de eerder gedane toezegging.

Met de door de meest betrokken Ministers getroffen regeling, die in de Tweede Kamer is besproken en die ook door dit kabinet is overgenomen, schieten wij niet tekort. Ook in 1982 is anderhalf procent van het netto nationaal inkomen beschikbaar. De mogelijkheid is geopend om door intoring van f 200 miljoen op het stuwmeer in dit jaar feitelijk meer dan dat percentage te besteden.

Mijn antwoord op de tweede vraag van de geachte afgevaardigde kan niet volledig zijn, althans niet die graad van volmaaktheid bereiken, waarnaar hij streeft. Ik kan mij niet begeven in bespiegelingen over de toekomst van het beleid.

Ik representeer in uw midden een interim-kabinet. Dat brengt met zich dat ik geen oordeel kan uitspreken over het beleid met betrekking tot de kasplafonds over een groter aantal jaren. Dat zullen onze opvolgers moeten doen. Aan hen is het te beslissen over de eventueel voortgaande besteding van zogenaamde stuwmeergelden.

In antwoord op de derde vraag wil ik zeggen, dat het stuwmeer geen spaarpot is maar een conglomeraat van verplichtingen, waarvoor in oude begrotingen geld was uitgetrokken, geld dat evenwel niet kon worden uitgegeven. Het gaat dus niet om vrij beschikbare gelden. Ik vrees de door de geachte afgevaardigde geduchte omkering van argumenten dan ook niet.

In antwoord op de vierde vraag zeg ik dat de kwaliteit van de hulp los staat van de omvang daarvan. Zowel bij veel hulp als bij weinig hulp kan

deze van goede of van slechte kwaliteit zijn.

Er is geen dadelijke relatie tussen het hanteren van kasplafonds en de kwaliteit van de hulp. Ik sluit zelfs niet uit, dat het hanteren van kasplafonds een extra stimulans zal zijn om de kwaliteit van de hulp verder te verbeteren.

De vijfde vraag is hoe de toekomst eruit zal zien. Ik wil die vraag niet afdoen met het bekende gezegde van Willem Drees jr. dat de toekomst niet meer is wat zij geweest is. Definitieve oplossingen kunnen echter door mij niet in het vooruitzicht worden gesteld.

Het zoeken van definitieve oplossingen zal een taak zijn van het straks optredende kabinet. Nu gaat het erom, dat voor het jaar waarin wij nu leven, 1982, geseceerd is dat anderhalf procent plus 200 mln. uit het stuwmeer reëel ter beschikking zijn ten behoeve van ontwikkelingssamenwerking.

De beraadslaging wordt geopend.



De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Minister-President voor het antwoord op de door mevrouw Bischoff van Heemskerck en mij gestelde vragen. Ik zal mij in de beraadslaging vooral beperken tot het antwoord op de eerste twee vragen, terwijl mevrouw Bischoff van Heemskerck vooral zal spreken over het antwoord op de vragen 3, 4 en 5.

Wij blijken van mening te verschillen over de vraag, of de op 10 februari in deze Kamer door de Minister-President gedane toezegging ook is nagekomen. Om dat helder te krijgen zeg ik eerst iets over de problematiek zelf. Het gaat om het stuwmeer bij Ontwikkelingssamenwerking, in de woorden van de Minister-President een reeks van in het verleden aangegane verplichtingen die toen om de een of andere reden niet tot betalingen konden leiden.

Het door het Ministerie van Financiën al enige jaren ingestelde kasplafond op de uitgaven leidt nu in een situatie van versnelde leegloop van het stuwmeer, de situatie waarmee wij dit jaar te maken hebben, tot beperking van de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking die thans op de begroting staan en ook in 1982 tot uitgaven zouden moeten leiden.

Volgens ramingen aan het begin van dit jaar zou het hierbij gaan om een totaal geblokkeerd bedrag van omstreeks 900 mln. een bedrag dat bij

ongestoord beleid in 1982 zou worden uitgegeven, maar vanwege het kasplafond geblokkeerd is en dus om oneigenlijk redenen in het stuwmeer stroomt. De huidige ramingen van dit bedrag liggen dichterbij de buurt van 500 mln.

Dat is echter nog steeds aanzienlijk meer dan de 200 mln die krachtens de afspraak tussen de Ministers van Financiën en voor Ontwikkelingssamenwerking in 1982 op het stuwmeer mag worden ingeteerd. Wat is nu het gevolg daarvan?

In de eerste plaats blijft de uitvoering van het ontwikkelingsbeleid gestoord. Ik noem even als voorbeeld de vertraging van het bestedingsoverleg met een halfjaar.

Daarnaast al mevrouw Bischoff duidelijk maken dat de rem op het aangaan van nieuwe verplichtingen, voor zover die nog in 1982 ook tot betalingen kunnen leiden, wel degelijk invloed heeft. In de tweede plaats is het bedrag in verhouding tot wat noodzakelijk zou zijn te gering om uitzicht te kunnen bieden op een oplossing van de problematiek.

Bovendien is er over zo'n oplossing nog geen enkele afspraak gemaakt. Die uiteindelijke oplossing vraagt beslist een meerjarenplan, maar daarover zal ik straks nog een opmerking maken. Kortom, de afspraak is in het licht van wat hier in februari jongstleden is vastgesteld, onvoldoende.

Mijn tweede opmerking betreft de 1,5%-norm. In de door de Minister-President overbodig verklaarde motie van 10 februari werd het oordeel uitgesproken, dat de in het regeerakkoord vastgelegde verplichting van 1,5% niets anders kan betekenen dan dat jaarlijks voor ten minste 1,5% van het netto nationaal inkomen kan worden gecommiteerd en opgenomen boven wat op voorgaande begrotingen reeds voor ontwikkelingsamenwerking werd gereserveerd. En dat bedrag van die reserveringen, van die verplichtingen uit het verleden, noemen wij het stuwmeer.

Dat de 1,5%-norm wordt gehandhaafd is alleen vol te houden als voldaan wordt aan twee voorwaarden. In de eerste plaats moet een definitieve oplossing van de stuwmeer-problematiek in het vooruitzicht worden gesteld. Als dat niet gebeurt, dan betekent het dat wij het feit dat in voorgaande jaren de norm van 1,5% wel werd aangehouden, maar niet in betalingen werd verwezenlijkt, niet meer gaan goedmaken.

## De Gaay Fortman

Willen wij in eer en geweten kunnen blijven stellen dat wij ons houden aan de 1,5%-norm, dan moeten wij die niet alleen in de feitelijke betalingen in 1982 halen, maar dan moeten wij ook in het beleid voor 1982 duidelijk maken dat wij het tekortschieten in voorgaande jaren eens zullen goedmaken.

De tweede voorwaarde is dat wij duidelijk maken dat op de weg naar een definitieve oplossing van de stuwmeerproblematiek, dus het beperken van het stuwmeer tot een noodzakelijk werkkapitaal, geen programma's en projecten door het stellen van plafonds behoeven te sneuvelen.

Aan die twee voorwaarden moet worden voldaan om overal in de wereld waar wij ons presenteren tegenover de ontwikkelingslanden en de donorlanden te kunnen blijven stellen dat wij ons ook in moeilijke economische situaties aan de 1,5%-norm houden.

De problematiek komt voort uit een botsing van twee verschillende normen. De 1,5%-norm is een begrotingsnorm. Die heeft betrekking op de begroting beschikbaar gestelde bedragen. Daarnaast geldt een *andere norm in het beleid* van vandaag, en die betreft het financieringstekort. Die norm heeft betrekking op het feitelijk patroon van uitgaven en inkomsten, op het kasboekje voor 1982.

Die twee normen kunnen botsen.

Het kasplafond is namelijk een nieuwe norm naast de norm, gevormd door de begroting, bij de bepaling van wat op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking in 1982 mag gebeuren.

Het betekent een beperking in het aangaan van nieuwe verplichtingen, voor zover die verplichtingen leiden tot uitgaven in 1982. Als dat wordt geaccepteerd, dan mag dat slechts tijdelijk zijn, anders komen wij echt in conflict met de 1,5%-norm.

Ik wil nu nog iets verdergaan en spreken over de zin van de norm van het financieringstekort. Wij stellen een macro-norm voor het financieringstekort, die wij overigens voortdurend niet blijken te halen en die maandelijks wordt bijgesteld.

Ik meen dat wij met het stellen van deze norm een beleidsfout maken. Er is alle reden voor, te zeggen dat alle inkomensverplichtingen van de overheid volledig moeten worden gedekt, zelfs uit eigen middelen en niet uit kapitaalmarkt middelen. Is er

echter evenveel reden voor, te zeggen dat onze verplichtingen uit een oogpunt van ontwikkelingssamenwerking volledig moeten worden gedekt?

Wij verkeren in een situatie van een overschot op de betalingsbalans. Dit betekent dat, als verplichtingen uit hoofde van ontwikkelingssamenwerking leiden tot betalingen in het buitenland, de rem van de betalingsbalans niet geldt. Belangrijker is het echter dat de verplichtingen in het overgrote deel van de gevallen leiden tot betalingen in Nederland en wel tot orders voor bedrijven die deze hard nodig hebben in de huidige situatie van werkloosheid.

Kortom, uit een oogpunt van beleid is het sterk de vraag of wij de norm van het financieringstekort grote beperkingen moeten laten stellen aan de normen die wij ons hebben gesteld op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking.

De Minister-President sprak over de onmogelijkheid, nu uitspraken te doen over kasplafonds in de komende jaren. Dit begrijp ik niet.

Het is toch niet zo dat geen enkel kabinet meer meerjarenbeleid kan voeren? Dit zal de Minister-President niet willen zeggen. Elk kabinet neemt beslissingen voor beleid dat ook volgende kabinetten betreft. Dit neemt natuurlijk niet weg dat volgende kabinetten beslissingen kunnen wijzigen.

Geldt het wellicht voor het tussenkabinet dat het absoluut geen meerjarenbeleid kan voeren? In dat geval is mijn vraag waarom is gekozen van de constructie van een volwaardig kabinet. Bij een demissionair kabinet begrijp ik het argument, maar bij een interimkabinet met missie van het parlement niet.

De verkiezingsdatum van 8 september aanstaande is gekozen om bij de presentatie van de nieuwe begroting duidelijk te doen uitkomen dat het nieuwe kabinet hiervoor de volledige politieke verantwoordelijkheid moet nemen. Verder heeft dit te maken met de verkiezingsdatum in 1986.

Het feit dat wij weten dat op 8 september aanstaande verkiezingen worden gehouden, betekent echter niet dat het interimkabinet geen beslissingen mag nemen die zijn levensduur overstijgen. Dan moet het zelfs niet beginnen aan de voorbereiding van de begroting voor 1983. Ik ben van mening dat over de meerjarenafspraken een toelichting van de Minister-President hard nodig is.

Hieraan mag de vraag worden toegevoegd of de Minister-President toegetuigd is dat de problemen vragen

om een meerjarenbeleid, het openen van uitzicht op middellange termijn om af te komen van de problemen met het stuwmeer, zodat wij niet geregeld in Eerste of Tweede Kamer behoeven te spreken over projecten voor Ontwikkelingssamenwerking die door financiële moeilijkheden niet konden worden uitgevoerd.

In 1980 werd de Minister-President in de Tweede Kamer aangesproken op de 1,5%-norm. Dit was in de tijd van het eerste kabinet-Van Agt. Hij zei toen: 'De ontwikkelingshulp behoort tot de allerhoogste prioriteiten. Die laten wij volledig onaangestast, wat er ook met de economie gebeurt. Dat roep ik uit volle overtuiging.' Ik hoop dat de Minister-President dit nog een keer wil roepen en waar maken.

□

**Mevrouw Bischoff van Heemskerck (D'66):** Mijnheer de Voorzitter! Op het eerste gezicht is het een beetje raar: we zitten met een begrotingstekort dat weer is gestegen, we zitten al midden in de Belgische toestanden – welk een moment om over anderhalf procent ontwikkelingssamenwerking en over stuwmeren te gaan praten!

Op het tweede gezicht is het echter wat minder gek, want er is recentelijk wat literatuur verschenen over stabilisatieprogramma's in ontwikkelingslanden zelf en die zijn heel wat steviger dan de stabilisatieprogramma's die wij voor ogen hebben.

In een aantal ontwikkelingslanden zijn bij voorbeeld de lonen de laatste jaren reëel met 20 tot 50% verlaagd: de helft van je loon eraf! Bovendien is de import enorm afgenomen in een aantal ontwikkelingslanden. De Wereldbank heeft uitgerekend dat zij zijn gekomen op het niveau van 1970. Al lang is aangetoond dat als het importniveau van ontwikkelingslanden zó naar beneden gaat, hun groei voor de komende jaren zal zijn afgenomen.

Ik haal u hier nog even de reële loonsverlaging met 20 tot 50% voor de geest: wilt u het even vergelijken met onze eerste voorstellen inzake de Ziektewet en met de maatschappelijke gevolgen daarvan? Ook in ontwikkelingslanden zijn er politieke onlusten geweest: bij afschaffing van voedselsubsidies gingen de mensen de straat op.

Wat ik hiermee wil zeggen, is het volgende. Er zijn al zulke drastische maatregelen genomen in ontwikkelingslanden, zulke, voor ons ongelooflijke stabilisatieprogramma's, dat de broekriem daar niet veel strakker kan.

En: Is dit nu een tijd om de ontwikkelingssamenwerking te verminderen?

## Bischoff van Heemskerck

Mijn antwoord hierop is 'neen', zowel uit humanitair oogpunt, want de mensen zullen er direct honger lijden, als ook op grond van ons eigen belang op lange termijn, want een importstop in ontwikkelingslanden betekent – dit is aangetoond – dat er minder groei in die landen kan zijn, zodat er ook minder afzetmogelijkheden zijn voor onze eigen produkten.

Ik moet ook zeggen, dat ik zeer verheugd was tijdens de algemene beschouwingen in de Tweede Kamer in 1981 en wederom in februari 1982 in de Eerste Kamer, toen de Minister-President blijk gaf zich persoonlijk te willen inzetten voor het behoud van een goede ontwikkelingssamenwerking. Ik geloof dat de tijd nu is gekomen, dat de Minister-President zich daar persoonlijk voor gaat inzetten, zich er persoonlijk mee gaat bemoeien.

In de eerste plaats betreft het het volgende. We zeggen dat de ontwikkelingshulp 1,5% bedraagt. Laten we eens veronderstellen dat deze 1,5% neerkomt op elk jaar een tientje en dat we gedurende vijf jaar elk jaar een tientje mogen uitgeven.

Bij het eerste jaar hebben wij van dat tientje maar f8 uitbetaald. Als je dan in latere jaren die ontbrekende twee gulden niet mag inhalen, dan heb je toch, over vijf jaar, maar f48 gegeven, en géén f50. Daarmee is de 1,5% aangetast.

Bovendien hebben zich in het afgelopen halfjaar een aantal hobbels voorgedaan in ons ontwikkelingssamenwerkingsbeleid. Als daaraan nu niet iets gebeurt, kunnen we werkelijk gaan spreken van een afbraak van de ontwikkelingssamenwerking. Wat is er nu gebeurd?

Het is ons allen bekend, dat wij concentratielanden hebben, te weten landen, waarmee wij een meerjarige ontwikkelingsrelatie hebben. Elk jaar wordt er een overleg met deze landen gehouden, het bestedingsoverleg. Daar wordt afgesproken hoeveel geld Nederland geeft. Nu waren de bedragen die wij aan die landen geven, dit jaar pas in mei bekend.

Normaal zijn ze in januari bekend. Hierdoor zijn een aantal van die bestedingsoverlegbijeentkomsten opgeschort en zijn een aantal maar gedeeltelijk gehouden. Dit is echter slechts procedureel.

Wat het ergste is, is dat onze programmahulp heeft geleden. Het is bekend, dat ontwikkelingslanden te kampen hebben met enorme betalingsbalanstekorten. Er zijn echter een

aantal importgoederen, die nu eenmaal gefinancierd moeten worden. Ik noem bij voorbeeld kunstmest.

Zij hebben die nodig voor hun voedselproductie, om over voldoende voedsel te kunnen beschikken. Deze kunstmest wordt nog voor een groot deel geïmporteerd, net zoals reserveonderdelen voor hun machines.

Nu heb ik inzage gekregen in de 'agreed minutes' van het bestedingsoverleg en daaruit bleek mij dat Bangladesh de helft van de programmahulp heeft gekregen: de helft van de directe hulp die nodig is om deze noodzakelijke importen enigszins op peil te houden. Bangladesh heeft maar de helft gekregen.

In de 'agreed minutes' wordt nogmaals gewezen op de noodzaak van een snelle uitkering van verdere gelden.

Sri Lanka is een land dat ons toch sympathiek moet zijn. Het heeft voor een groot deel de handel geliberaliseerd en tegelijkertijd geprobeerd de armste groepen in haar eigen samenleving tegemoet te blijven komen. Als je liberaliseert, is het normaal dat eerst de import aantrekt en daarna pas de export. Sri Lanka heeft dus een enorm betalingsbalanstekort.

Bij het bestedingsoverleg in maart jongstleden kon Nederland de allocatie bij lange na niet halen en daarover geen toezeggingen doen. De Sri Lankese delegatie heeft ook in de 'minutes' laten opnemen, dat zij haar teleurstelling uitspreekt over het feit, dat er geen harde committeringen gedaan konden worden, te meer daar de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking er net op bezoek was geweest.

In de 'agreed minutes' wordt ook de teleurstelling van Pakistan uitgesproken over het achterwege blijven van programmahulp. Het gaat om de snel uitkeerbare hulp om de import op peil te houden.

Overigens werd dit door de Nederlandse delegatie niet aan Pakistan's mensenrechtenbeleid opgehangen maar aan het budgettekort.

Wij hebben tegen India gezegd: ga zelf wat meer kunstmest maken en vraag wat minder geld voor import. India zal waarschijnlijk een derde minder vragen dan zij de afgelopen jaren heeft gedaan. Doch wanneer zij dat bedrag vraagt, dan kunnen wij dat niet betalen.

Mijn conclusie moet op grond van deze onderzoeken dan ook zijn, dat de bilaterale programmahulp, de direct uitkeerbare hulp, te leiden heeft gehad onder het kasplafond en de stuwmeerproblematiek.

Er zijn een aantal categorieën binnen de begroting voor ontwikkelings samenwerking, op bepaalde daarvan is een stop gezet. Het gevolg is verschuivingen en langere aanvraagperiodes. Deze langere aanvraagperiodes hadden ook betrekking op de wederopbouw.

Bij voorbeeld nadat er een storm geweest is, moeten mensen weer in een huis. Het heeft allemaal veel langer geduurd om de gelden hiervoor los te krijgen. Ik weet dat de medefinancieringsorganisaties, de privé-organisaties die aan ontwikkelingssamenwerking doen, veel hebben voorgefinancierd. Als penningmeester van een van deze organisaties heb ik ook niet gearzeld om na een storm in India te zeggen: laten wij die huizen vast bouwen; wij betalen het vooruit; wij krijgen het wel terug van de overheid.

Die buffer, die wij toen nog hadden dreigt echter op te raken. Als dat zo doorgaat, kunnen er dus geen huizen meer worden gebouwd. Dit wordt ook aangetoond in een van de richtlijnen van de katholieke medefinancieringsorganisatie CEBEMO aan een van de paters in Oeganda met wie zij samenwerken. In de richtlijnen staat duidelijk, dat hij bij zijn initiatieven rekening moet houden met de geldschaarste. Dit is een officiële richtlijn.

Mijn conclusie is, dat indien er geen mogelijkheden geweest waren om vóór te financieren, er schrijnende menselijke ongelukken waren gebeurd. Dit kunnen wij niet te lang blijven doen.

Het derde punt dat de Minister-President aanroerde was de kwaliteit van de hulp. Deze kwaliteit zou verbeteren doordat het financiële beheer verbeterd wordt. Ik ben dit roerend met hem eens. Het is geen overbodige luxe dat op Ontwikkelingssamenwerking beter naar de centjes gekeken wordt.

Er is echter nog een andere kant aan de kwaliteit van de hulp. Heel veel van onze hulp vroeger heeft absoluut niet aangesloten omdat wij helemaal niet gelet hebben op de cultuur en de gewoonten van de mensen daar. U kent het voorbeeld van de Nederlandse koeien die wij aan een Hindoe-bevolking gaven.

De Hindoe-bevolking waste de koeien altijd; onze Nederlandse koeien hebben een te zachte huid, werden prompt ziek en gingen dood.

Kwaliteit van de hulp betekent dus ook letten op de gewoonten van mensen; kijken dat je hulp daarop goed aansluit. Dat is een aspect van kwaliteit dat meer tijd nodig heeft.

## Bischoff van Heemskerck

Ook dit heeft weer te maken met de stuwmeerproblematiek.

Ik denk dat wij deze kwaliteit moeten behouden, anders geloof ik niet dat de mensen in ontwikkelingslanden iets aan onze hulp hebben.

Ik kom tot de conclusie dat het afgelopen jaar het hulpbeleid niet geheel ongestoord voortgang kon vinden. Ik geloof dat als er niet snel een oplossing komt, in augustus als we weer naar de concentratielanden toe moeten en volgend jaar, zich problemen voordoen.

Vandaar dat het nu het moment is te vragen om de persoonlijke inzet van de Minister-President, die hij in beide Kamers heeft verklaard. Daartoe heb ik een motie aan de Voorzitter overhandigd.

### Motie

De **Voorzitter**: Door de leden Bischoff van Heemskerck, De Gaay Fortman, Steigenga-Kouwe, Vis en Maassen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging;

herinnerend aan de toezegging van de Regering, gedaan tijdens de algemene politieke beschouwingen op 10 februari j.l., betreffende een ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid;

van mening, dat een ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid slechts kan worden gewaarborgd indien garanties worden gegeven voor een flexibele intoring op het stuwmeer op middellange termijn;

verzoekt de Regering, zodanige voorbereidingen te treffen dat een volgend kabinet de mogelijkheid heeft, het stuwmeer geleidelijk te verkleinen;

spreekt als haar mening uit, dat voor een ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid een meerjarenafspraken, gericht op het terugdringen van het te grote stuwmeer tot een noodzakelijk werkkapitaal, binnen redelijke termijn is vereist,

en gaat over tot de orde van de dag.

Deze motie krijgt nr. 116.



De heer **Veen** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Het is een wat treurige gedachte, dat wij als Kamer toch al zo weinig worden vereerd met de aanwezigheid van de televisie en

andere media en dat dat nu net moet gebeuren bij een naar het oordeel van mijn fractie volstrekt overbodige interpellatie. Dat is jammer, want de televisie is meer waard dan dit.

Een pikante gedachte is wel dat wij dan altijd van dat ontzettend onaangename, schelle licht zouden hebben. Kennelijk vooruitlopend op een nieuw kabinet, waarin naar ik aanneem ook mijn partij vertegenwoordigd zal zijn, is er nu al blauw licht, waarin ook de Minister-President staat. Dat is dan misschien een verheugende gedachte.

Waarom is het naar het oordeel van mijn fractie een overbodige interpellatie? Om die vraag te kunnen beantwoorden is het zinvol nog even terug te gaan naar de algemene beschouwingen en naar het debat dat hier is gehouden naar aanleiding van het verzoek van de heer De Gaay Fortman en van mevrouw Bischoff van Heemskerck om een interpellatie te mogen houden.

Het ging in de algemene beschouwingen in februari om de vraag van de heer De Gaay Fortman in zijn eerste termijn, of de Minister-President bereid was, een oplossing voor de stuwmeerproblematiek en het kasplafond in samenhang daarmee te bewerkstelligen voor 1982.

Ik zeg dat er uitdrukkelijk bij, omdat het begrip '1982' ook in de motie die de heer De Gaay Fortman toen heeft ingediend, terugkwam. Mijn fractie, en naar ik aanneem de Kamer, heeft zich dan ook niet anders kunnen voorstellen dan dat het verzoek van de heer De Gaay Fortman alleen op dit jaar betrekking had. Dat lag ook voor de hand want de algemene beschouwingen gingen over de begroting van 1982.

Het was ook logisch dat de heer De Gaay Fortman een probleem met dat stuwmeer had, omdat in die periode ook niet helemaal duidelijk maar wel aanvoelbaar was, dat er een probleem was gerezen tussen de Minister van Financiën en de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking over het kasplafond.

De heer De Gaay Fortman heeft toen ook in zijn verzoek om een interpellatie in deze Kamer te mogen houden uitdrukkelijk gezegd, dat het onderwerp van de interpellatie was de bemiddeling van de Minister-President tussen beide bewindslieden.

De Minister-President heeft mijns inziens volstrekt gelijk als hij in zijn brief zegt, dat wat de Kamer heeft gevraagd is gehonoreerd. De Kamer heeft gevraagd om een ongestoorde uitvoering van de anderhalf procent-

norm in 1982 plus het ledigen van een deel van het stuwmeer. Dat is ook gehonoreerd in de Voorjaarsnota, zoals wij onlangs hebben kunnen lezen. Anderhalf procent plus 200 mln. staat vast. Wat er dan nog meer te vragen is is niet volstrekt duidelijk.

Alle andere vragen – ik heb het gevoel dat mevrouw Bischoff van Heemskerck zich er ook aan schuldig maakt – horen niet in dit kader thuis. Zij moeten ook niet aan de Minister-President worden gesteld. Het betoog over de narigheid waarin de ontwikkelingslanden op dit moment verkeren spreekt ons aan en gaat ons ter harte. Het kan echter niet thans aan de orde zijn, in aanwezigheid van de Minister-President, want het is niet zijn eerste verantwoordelijkheid.

Mijnheer de Voorzitter! De vragen die in de bijlage bij de agenda van vandaag zijn opgenomen gaan veel verder dan de problematiek van 1982. Ik volg de Minister-President als deze zegt, dat hij zich niet kan binden op hetgeen volgende regeringen moeten doen.

Dat kan hij zeker niet op een termijn van anderhalf à twee maanden. Heel kort na 8 september zal er immers een volgende regering zijn. Dat hopen wij althans. De vragen die zijn gesteld betreffen een periode na 1982. Die hadden hier niet moeten worden steld.

Hiermee wil ik niet zeggen dat de stuwmeer-problematiek ons niet ter harte moet gaan. Mijn fractie houdt er in beginsel aan vast dat het stuwmeer leeg moet. Gebeurt dat niet en laten wij er in dit stadium twijfel over bestaan dat het stuwmeer op de een of andere manier op termijn, gebonden aan de mogelijkheden van 's lands financiën, leeg komt, dan zouden wij in feite met terugwerkende kracht onze anderhalf procentnorm loslaten. In dit stadium vindt mijn fractie dat geen goede gedachte.

Wij hebben ons vastgelegd op anderhalf procent. Op dat punt volg ik de heer De Gaay Fortman.

Het stuwmeer moet leeg, maar het gaat te ver om vandaag bij deze Regering claims te leggen over de omvang waarin en de termijn waarop het stuwmeer moet leeglopen. Dat het leeg moet staat vast.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot mijn conclusie. Het oorspronkelijke onderwerp voor de interpellatie werd gevonden in de algemene beschouwingen van februari.

Bij het verzoek tot het houden van de interpellatie werd dat nog eens duidelijk. De discussie van februari

## Veen

was echter al gehonoreerd. Daarmee was de interpellatie eigenlijk niet meer nodig. De vraag naar een volgende periode hoort vandaag niet aan de orde te zijn.



De Heer **Bukman** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Interpellaties in deze Kamer zijn een zeldzaamheid. Ik kan mij niet herinneren er ooit een te hebben meegemaakt, maar dat zegt niet zoveel als je pas een jaar deel uitmaakt van deze Kamer van het parlement.

Ik weet echter ook wel iets over de geschiedenis van dit Huis. Dat brengt mij toch tot de conclusie dat er vandaag sprake is van een zeldzaamheid. Als naar het middel van de interpellatie wordt gegrepen, doet dat toch op zijn minst het vermoeden rijzen dat er een uiterst ernstige problematiek aan de orde is.

Is dat het geval, dan is het gebruik van het middel gerechtvaardigd. Is het niet het geval, dan kan het gebruik van het middel erger zijn dan de kwaal waarvoor het wordt aangewend. Overtrokken aandacht kan contraproductief werken.

Om te beginnen leg ik er nog eens de nadruk op, dat ontwikkelingssamenwerking voor de fractie van het CDA in de Eerste Kamer een zeer hoge prioriteit heeft en houdt.

Wij zijn niet voornemens, aan die prioriteit te tornen, ook niet met de huidige kritieke toestand van de overheidsfinanciën, zelfs niet als de nog slechtere vooruitzichten werkelijkheid worden. Daarom waren wij ook zeer verheugd met de mededeling van de Minister-President tijdens de algemene politieke beschouwingen op 10 februari jongstleden dat het overleg tussen Ontwikkelingssamenwerking en Financiën over de kasplafondproblematiek zou leiden tot oplossingen waarmee het ontwikkelingsbeleid 'ongestoord' zou kunnen worden voortgezet.

Dat verlegt de zaak naar de vraag, wat de term 'ongestoord' inhoudt. De CDA-fractie heeft die aldus geïnterpreteerd, dat de 1,5%-norm niet zal worden aangetast en dat de noodsituatie die bij de uitvoering van verschillende projecten dreigde te ontstaan, zal worden opgeheven. Ik heb de indruk dat dat inderdaad is gebeurd.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Heeft u geluisterd naar wat mevrouw Bischoff hierover heeft gezegd?

De heer **Bukman** (CDA): Daar kom ik op. Ik heb de indruk, dat het inderdaad

is gebeurd, maar dat neemt uiteraard niet weg, dat de kasplafondproblematiek storingen bij de uitvoering van het beleid zou kunnen veroorzaken. Minister Van Dijk heeft dat in het debat over deze problematiek aan de overzijde ook toegegeven. De heer De Gaay Fortman heeft hierover gesproken en mevrouw Bischoff van Heemskerck heeft er dingen over gezegd. Ik vraag mij echter af, of de voorbeelden die zij heeft genoemd, louter een gevolg zijn van het ingestelde kasplafond of dat er wellicht nog andere problemen een rol spelen, die betrekking hebben op de manier waarop Ontwikkelingssamenwerking de uitvoering van het beleid in de praktijk plant.

Als dat zo is – ik heb daar echter geen zekerheid over, dus vraag ik de Minister-President hiernaar – dan vind ik dat wij daarover niet met hem, maar met de Minister van Ontwikkelingssamenwerking een debat zouden moeten houden. Ik kan mij immers voorstellen dat de Minister-President niet zodanig van de details van deze kwestie op de hoogte is dat hij dergelijke vragen kan beantwoorden.

Daarom vind ik het ook jammer dat de heer Van Dijk nu niet hier is, maar aan de overzijde, overigens ook voor belangrijke zaken op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking.

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Ik kan uw vraag misschien wel beantwoorden. Ik heb Soedan en Tanzania niet als voorbeelden genoemd, hoewel daar ook problemen met de programmahulp zijn, omdat er ook andere redenen waren waarom die programmahulp niet direct werd gegeven. De andere voorbeelden die ik noemde, waren wel louter het gevolg van de kasplafond- en stuwmeer-problematiek. Daar kunt u van verzekerd zijn.

De heer **Bukman** (CDA): Ik neem graag aan dat het waar is, wat u zegt. Maar dan blijf ik er toch nog bij dat wij niet van de Minister-President kunnen verwachten dat hij hierop en détail reageert en dat ik graag hierover met de Minister van Ontwikkelingssamenwerking van gedachten zou wisselen.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie vraagt zich in ieder geval op grond van de ons bekende gegevens af, of deze interpellatie werkelijk nodig was. Wij begrijpen de vragen erg goed, evenals de zorg die eruit spreekt. Maar door het grijpen naar het middel van de interpellatie wordt enigszins de indruk gewekt alsof in de maanden na de algemene politieke beschouwin-

gen weinig of niets ten goede zou zijn gebeurd. En ik dacht van wel.

Ik wil in dit verband ook nog eens wijzen op het debat in de Tweede Kamer over dit vraagstuk. Bij die gelegenheid is de motie-Aarts aangenomen, die door de Minister van Ontwikkelingssamenwerking is omarmd als een motie die hem er nog eens op pint dat het echt noodzakelijk is, voor de stuwmeerproblematiek een meerjarenbeleid te voeren. Dat staat in de motie.

Dat hij de motie goed acht en haar aanvaardt, biedt hoop voor de oplossing van de problemen.

Het is aan u, antwoord te geven op de vragen van de heer De Gaay Fortman en mevrouw Bischoff; ik behoeft dit niet te doen. Naar aanleiding van de vraag over belemmerende effecten van het fungeren van het kasplafond op verbetering van de kwaliteit van het ontwikkelingsbeleid vraag ik slechts – ik ben niet de enige die deze vraag soms stelt – of het omgekeerde niet het geval kan zijn. Overvloed gaat niet altijd samen met bevordering van kwaliteit.

De **Voorzitter**: Mag ik de vragen die u ter beantwoording aan mij zond, delegeren aan de Minister-President?

De heer **Bukman** (CDA): Neemt u mij niet kwalijk; dit is onwennigheid, mijnheer de Voorzitter. Eigenlijk mag onwennigheid slechts een halfjaar tot fouten leiden. Als u het mij niet kwalijk neemt, reserveer ik voor mij zelf een jaar hiervoor.

De twijfel bij mijn fractie over de zin van deze interpellatie noopt mij ertoe, het kort te houden. Ik ben het met de Minister-President eens, die in zijn brief van 4 juni 1982 aan de Voorzitter van de Kamer vragenderwijs schrijft dat deze interpellatie niet opportuun is.

Onze fractie heeft gezegd dat de Minister-President duidelijk moet zeggen dat hij van mening is dat de kasplafonds zodanig worden beheerst dat er sprake is van een ongestoord verloop van het ontwikkelingsbeleid in 1982 en dat hij zich ertoe bereid verklaart, het in de besprekingen over de begroting voor 1983 daartoe te leiden dat vergelijkbare moeilijkheden die in het afgelopen voorjaar hebben bedreigd, zich in 1983 niet voordoen. De heer De Gaay Fortman heeft enkele opmerkingen terecht gemaakt.

Er moet voor ons uitzicht zijn op de bereidheid, afspraken te maken over de kasplafonds in relatie met het ontwikkelingsbeleid over een langere periode. Slechts te wijzen op het karakter van het interim-kabinet is naar mijn mening niet voldoende.

## Bukman

Als de Minister-President hierover duidelijke uitspraken doet, bestempel ik deze interpellatie als behorende tot de categorie van overtollige goede werken.

□

Mevrouw **Steigenga-Kouwe** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van de PvdA hecht grote waarde aan handhaving van het percentage van 1,5 van het nationale inkomen boven het stuwmeer voor ontwikkelingssamenwerking.

Mijn partijgenote mevrouw Herfkens heeft hierop in de Tweede Kamer reeds met nadruk gewezen. Deze betekenis zien wij ten eerste uit een oogpunt van internationale solidariteit en op langere termijn uit een oogpunt van pure noodzaak.

In een wereld waarin afstanden zoveel sneller worden overbrugd dat grote verschillen in welvaart niet meer door isolement op veilige afstand kunnen worden gehouden, betekent grotere armoede in de Derde Wereld vroeger of later repercussies voor de werkgelegenheid in de geïndustrialiseerde wereld.

Een inbreuk op de ontwikkelingssamenwerking en de gelden die hiervoor zijn bestemd, bedreigt de continuïteit van de moeizame ontwikkeling in concentratielanden waarmee meerjarenafspraken zijn gemaakt. Het teweegbrengen van fundamentele maatschappelijke veranderingen is een moeizaam en veel tijd en volharding vergend proces.

De twee oliecrises bedreigden dit reeds en maakten continuïteit in de financiële en technische hulpverlening door de rijkere landen tot *conditio sine qua non*.

Volgens het regeerakkoord waaraan ook dit interimkabinet zich gebonden acht, zal minstens anderhalf procent van het netto nationaal inkomen voor ontwikkelingssamenwerking worden bestemd.

De Minister-President heeft er terecht op gewezen dat aan de afspraak om 100 mln. aan kapitaalmiddelen om te zetten in begrotingsmiddelen reeds per 1 januari is voldaan. Maar aan de toezegging verandering te brengen in het aantal ten onrechte aan de begroting van ontwikkelingssamenwerking toebedeelde posten is nog maar in zeer geringe omvang uitvoering gegeven.

Het stuwmeer bestaat uit het totaal aan verplichtingen die aangegaan zijn in voorafgaande jaren. Wij weten dus dat het geen vrij beschikbaar geld is; het gaat om aangegane verplichtingen.

Het niet voldoen aan die verplichtingen tast de kwaliteit en de doeltreffendheid van de hulp aan, juist op een ogenblik waarop deze door opgedane ervaring beter kan worden.

Een situatie waarbij men de toezeggingen wel nakomt, maar deze ten onrechte op kosten van de begroting 1982 betaalt, betekent dat men in 1982 minder geeft dan op de begroting is uitgetrokken. Men wijzigt dan dus de begroting – en niet op een detailpunt – zonder toestemming van de Staten-Generaal, ja, zelfs na uitdrukkelijk te hebben volgehouden dat men wél 1,5% van het netto nationaal inkomen in 1982 uittrekt.

Mijnheer de Voorzitter! Van onze maatschappij en van volwassen staatsburgers in het algemeen mag worden aangenomen, dat het magisch denken een reeds lang gepasseerd stadium vormt. Deze denkwijze brengt met zich, dat men meent met juist gekozen woorden niet alleen het bestaande te kunnen omschrijven, maar ook door woorden en herhaling van bepaalde woorden en zinnen een gewenste toestand tot realiteit te kunnen maken.

De fractie van de Partij van de Arbeid heeft de door de Minister-President op 10 februari jl. overbodig genoemde motie ondertekend. *Aangezien wij niet zouden willen veronderstellen, dat de Minister-President de magische denkwijze toepaste toen hij dat zei, hebben wij goed gevonden dat de motie werd ingetrokken.*

Ook wij moeten nu constateren dat er blijkens de Handelingen van de Tweede Kamer, niet meer dan 200 mln. op het stuwmeer in dit jaar zal worden ingeteerd, hetgeen in feite betekent, dat men 'de 1,5% van het netto nationaal inkomen in 1982 boven op wat op voorgaande begrotingen reeds voor Ontwikkelingshulp werd gereserveerd' – ik citeer de motie – niet handhaaft.

Wat heeft de Minister-President dan tot deze uitspraak gebracht? De moeilijke toestand van 's lands financiën is ons bekend. Gezien het regeerakkoord, waaraan ook dit kabinet zich gebonden acht, menen wij echter dat de buiten de toestemming van de Staten-Generaal ingevoerde wijziging te ver gaat en het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid zowel structureel als in het uitvoeringsproces aantast.

Het interim-kabinet kan zich onzes inziens ook niet onttrekken aan de noodzaak, de wijze van beperking van het stuwmeer in de komende jaren te overdenken. Trouwens, de cijfers van

een meerjarenprogramma staan op bijlage A van de zojuist uitgekomen Voorjaarsnota.

□

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik eerst ingaan op hetgeen de geachte afgevaardigde de heer De Gaay Fortman in tweede termijn heeft opgemerkt?

Hij heeft er terecht op gewezen, dat het instellen van kasplafonds geen uitvinding is van degenen die regeerden gedurende het jaar 1982, maar dat wij al jaren lang kasplafonds kennen. Indien en voor zover daaraan een principiële problematiek verbonden zou zijn, heeft die dus al jaren bestaan.

Daarmee is niet het doorslaggevend bewijs geleverd, dat er geen principiële kwesties aan verbonden zijn, maar dat zulks wel het geval is, wordt bij deze constatering minder waarschijnlijk.

Mijnheer de Voorzitter! Waar het in de eerste plaats natuurlijk voor de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, doch ook voor de Minister van Financiën, voor de Minister-President en voor al degenen die samen de collectieve verantwoordelijkheid dragen op aankomt is, dat voor het nu lopende jaar anderhalf procent van het netto nationaal inkomen plus 200 miljoen uit het stuwmeer ter beschikking zijn.

Kunnen deze gelden worden uitgegeven, dan kan en wil de Minister van Financiën daaraan geen belemmeringen stellen. Kunnen deze niet worden uitgegeven, dan kan de Minister van Financiën daarvan geen verwijt worden gemaakt.

Waarom zulk een kasplafond? Belangwekkend zijn de opmerkingen die de heer De Gaay Fortman gemaakt heeft over de relatie tussen het instellen van een kasplafond en de stand van onze betalingsbalans.

Hij legde die relatie voor zover het gaat om betalingen die zonder kasplafond in het buitenland zouden hebben plaatsgevonden. Voor wat betreft betalingen die in het binnenland zonder kasplafond zouden hebben plaatsgevonden, heeft de geachte afgevaardigde erop gewezen dat die betalingen, althans ten dele, ten goede zouden zijn gekomen aan het Nederlandse bedrijfsleven.

Mijnheer de Voorzitter! Deze overwegingen betwist ik niet; in zichzelf zijn zij juist. Waarom toch een kasplafond? Omdat er grenzen zijn aan de financierbaarheid van het financieringstekort; daar zit de knoop. Er zijn grenzen aan de feitelijke mogelijkhe-



## Van Agt

den voor de Minister van Financiën om de middelen te vergaren ten einde uitgaven buiten een bepaalde omvang te blijven doen.

Het is de feitelijke financierbaarheid die er op een gegeven ogenblik toe dwingt om zulke limieten te stellen. Ik hoef niet uit te weiden over de verontrustende omvang die het financieringstekort ook weer in het laatste jaar heeft aangenomen. Ik hoef dus ook geen explicatie te geven van de enorme financieringsproblemen die de Minister van Financiën ontmoet.

Mijnheer de Voorzitter! Een punt van wezenlijk belang, door de heer De Gaay Fortman terecht opgeworpen, is of een interimkabinet al dan niet bevoegd is of misschien zelfs gehouden om beslissingen te nemen waarvan de reikwijdte zich uitstrekt tot voorbij de korte periode waarvoor dat kabinet bedoeld is te bestaan.

Dat mag een interimkabinet alleen doen indien en voor zover het achterwege laten van die beslissing onverenigbaar zou zijn met een goede behartiging van de belangen van het land.

Alleen beslissingen die niet achterwege mogen blijven, moeten worden genomen, ook door een interimkabinet, ook dan wanneer de consequenties van die beslissingen zouden reiken tot voorbij deze kabinetsperiode.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik op dit punt de Minister-President vragen, wat zijns inziens het verschil is tussen de positie van een interimkabinet en die van een demissionair kabinet, waarvoor de formule alles af te handelen wat in het belang van het Koninkrijk noodzakelijk is, geldt? Hij gebruikt in feite dezelfde formule voor dit interimkabinet.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Het is een tegenwerping die ik mij zelf ook wel eens heb voorgehouden. Het feitelijke verschil zit in de interpretatie, een beschroomde dan wel een ruimhartige en royale, die het kabinet geeft aan de bewoordingen die ik gebruikte. U zult ons zien opereren vanuit een royale interpretatie van die formule.

Daarmee is het verhaal niet af, want een kwestie als die welke ons vanmiddag bezighoudt is er een die naar haar aard zich niet beperkt tot het lopende begrotingsjaar, maar zich wederom zal voordoen in 1983 en de jaren nadien. Het behoort dan ook niet alleen tot de bevoegdheden maar zelfs tot de taken van een interimkabi-

net om voor een opvolgend, in beginsel voor vier jaren bestemd kabinet – dat geldt voor alle leden daarvan – alles in gereedheid te brengen opdat dat kabinet meerjarige beslissingen kan treffen.

Een interimkabinet moet er dus voor zorgen dat de zaken in 1982 ordelijk en fatsoenlijk verlopen, verder moet het een begroting voor 1983 maken en het moet alle voorbereidingen treffen, die het de opvolgers, het in beginsel voor vier jaren bestemde kabinet van straks, mogelijk maken om ten spoedigste beslissingen met een meerjarig karakter te nemen.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Dat zou een demissionair kabinet ook moeten doen.

Minister **Van Agt**: Ja, en dus wij a fortiori. Overduidelijk is gebleken dat het huidige kabinet het wel meent met de ontwikkelingssamenwerking. Laatstelijk is dat gebleken uit tekst en inhoud van de Voorjaarsnota. Uit die Voorjaarsnota blijkt, dat de ontwikkelingssamenwerking volledig gespaard is gebleven voor de besnoeiingen die in het overheidsbedrijf zijn aangebracht.

Alle sectoren hebben, zij het verschillend, moeten lijden onder de eisen die de Minister van Financiën heeft moeten stellen, ontwikkelingssamenwerking daarvan uitgezonderd.

Ik ben niet bij machte naar de volle maat te riposteren op de inhoud van het betoog van de geachte afgevaardigde mevrouw Bischoff van Heemskerck. Dat mijn kennis beperkt is gewaar ik van dag tot dag.

Ik wil best aannemen dat de agreed minutes van het bestedingsoverleg met Shri Lanka en met Pakistan luiden zoals mevrouw Bischoff van Heemskerck het heeft verwoord. Die teksten zullen wel aldus luiden, want anders had zij ons die mededelingen niet gedaan na ongetwijfeld zorgvuldige bestudering van de betreffende documenten.

Wie ben ik dat ik de authenticiteit van die mededelingen zou betwisten? Ik wil er in dit debat geen beroep in optima forma op doen dat ik, in New York aanwezig voor de bijzondere zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, ben aangesproken door de president van Bangla Desh en zijn delegatie, die er behoefte aan hadden zich uitdrukkelijk uit te spreken in termen van waardering voor de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking met hun land.

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): Dat was misschien Aziatische beleefdheid, maar de quintessens van

mijn betoog was, dat ik de Minister-President erop wilde wijzen dat het nu, in 1982, al misloopt.

Ik wil hem vragen de belofte die hij de Kamer heeft gedaan gestand te doen en zich er alsjeblieft mee te bemoeien. Dát is de quintessens van een lang verhaal over goed bestudeerde documenten.

Minister **Van Agt**: Mijnheer de Voorzitter! Hiermee komen wij juist op een kernpunt. Ik bemoei mij ermee uit tweeërlei aandrif.

In de eerste plaats heb ik een persoonlijke bewogenheid met het wel en wee van de ontwikkelingssamenwerking.

In de tweede plaats is de Minister-President geroepen, geschillen binnen de kring van Ministers te beslechten. Die geschillen waren er.

Er is zelfs nog een derde reden, die ik natuurlijk als eerste had moeten noemen. Ik wil geacht worden dat te hebben gedaan. Die derde reden was, dat de Kamer erom had gevraagd.

Om die drie redenen heb ik mij met de kwestie ingelaten. Men moet niet van mij verlangen dat ik mijn armen, door sommigen toch al als grijparmen ervaren, nog verder uitsteek dan totdat de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, die in aanvaringvaring was met de collega van Financiën, mij deed weten dat hij tevreden was met de uitkomst. Ik ben niet in staat en heb niet de pretentie het op zijn vakgebied beter te weten dan hij.

De heer **De Gaay Fortman** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De Minister-President had toegezegd, toe te zien op een regeling in onze geest en niet in de geest van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De geest van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, om ons toch maar tot diens geest te beperken, was echter toch zodanig dat hij zich ontevreden uitsprak.

Aan de overzijde van het Binnenhof heeft hij duidelijk gezegd, dat hij het ernstig betreurt dat er geen meerjarenoplossingen voor de stuwmeerproblematiek in het overleg met Financiën mogelijk zijn gebleken.

Minister **Van Agt**: De Minister voor Ontwikkelingssamenwerking betreurt het, dat de omstandigheden blijkbaar aldus zijn dat van Financiën niet meer kan worden gevergd dan Financiën heeft gedaan. Dat hij dat betreurt is begrijpelijk. Ik doe dat ook.

De heer **Van der Werff** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Minister-President graag steunen in zijn betoog in die zin, dat het volstrekt onjuist zou

## Van Agt

zijn als dit Huis erop aandrong dat een minister-president van Nederland zich te zeer in de details van het werk van de vakministers mengde.

De algemene leidende positie van deze dienaar van ons allen zou daarmee tekort worden gedaan. Zijn werk om een algemeen overzicht te behouden zou daarmee zeer worden bemoeilijkt.

Ik vraag mij af of deze middag ook al niet veel tijd wordt gevraagd van iemand die heel veel zaken aan zijn hoofd heeft.

**Minister Van Agt:** Mijnheer de Voorzitter! Ik volsta met te zeggen, dat ik met de geachte afgevaardigde die zojuist interrumpeerde van oordeel ben, dat meer van mij verlangen dan ik heb gedaan de positie van de Minister-President als zodanig ten opzichte van zijn ambtgenoten in het geding brengt.

Er is mij destijds gevraagd om ervoor te zorgen dat er een goede beslissing voor het jaar 1982 tot stand zou worden gebracht, zo heeft de geachte afgevaardigde de heer Veen te recht gememoreerd. Er is een beslissing voor het jaar 1982 en het is naar mijn mening ook een goede. Over het laatste kunnen wij van mening verschillen, maar meer dan dat werd niet gevorderd en hetgeen gevraagd werd is bereikt en ter tafel.

Ik ben het ook met de heer Veen eens dat het stuwmeer geleidelijk aan moet worden geleegd. Dat is volstrekt juist. Als wij dat niet deden, zouden wij op de langere termijn bezien inderdaad feitelijk niet voldoen aan de verplichting, die wij op ons hebben geladen, om telkenjare 1,5% van ons nationaal inkomen ter beschikking van de ontwikkelingslanden te stellen.

De vraag is dan ook niet zozeer, of het stuwmeer moet worden geleegd – dat is inderdaad in confesso – als wel: in welk tempo en of bij het tempo waarin die operatie verloopt, overwegingen een rol mogen spelen als die, ingebracht door de Minister van Financiën, overwegingen die kunnen worden weergegeven met de verzuchting: ik kan de zaak niet langer financieren.

De heer Bukman heeft er te recht op gewezen dat deze problematiek in het nabije verleden uitvoerig aan de overzijde aan de orde is geweest.

Dat ontnemt uiteraard deze Kamer in het geheel niet het recht, door middel van een interpellatie of hoe dan ook dezelfde problematiek te bespreken, maar er is wel uit op te maken – aanvaarding van de motie-

Aarts, verwerping van de motie-Herfens – dat de andere Kamer van de Staten-Generaal te kennen heeft gegeven, dat zij het gevoerde en het te voeren beleid redelijk acht.

Ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsprogramma. Ik moet herhalen dat mij de stellige verzekering is gegeven dat met het ter beschikking stellen in dit jaar van 1,5% van het nationaal inkomen plus 200 mln. uit het stuwmeer aan de grootste moeilijkheden die zouden kunnen rijzen, tegemoet kan worden gekomen.

Daarmee is niet gezegd dat er bij de uitvoering van de programma's en de projecten geen enkel probleem zou kunnen rijzen – zo rozig is het inderdaad niet – maar het gaat er nu om, de besteding van de gelden op een ordelijke en gelijkmatige manier over het totale begrotingsjaar te spreiden.

Aan het adres van mevrouw Steigenga moet ik wellicht nog een opmerking maken om misverstand te voorkomen over de verhouding tussen het interimkabinet en het regeerakkoord van vorig jaar. Mevrouw Steigenga heeft gezegd dat het interimkabinet zich aan het regeerakkoord gebonden acht. Zo heb ik het letterlijk opgeschreven.

**Mevrouw Steigenga-Kouwe (PvdA):** Ik heb herhaald wat de Minister-President zelf heeft gezegd: Ik acht mij op dit punt (ontwikkelingssamenwerking) aan het regeerakkoord gebonden.

**Minister Van Agt:** Oh, op dit punt. Dan behoeven we elkaar op dit punt niet verder te vermoeien.

**Mevrouw Bischoff van Heemskerck (D'66):** Ik kom even terug op het woord 'ongestoord'. Ik bied mijn excuses aan als ik een lang en detailistisch betoog heb gehouden. Het ging mij erom, te laten zien dat de programmahulp niet ongestoord is.

Als er voor 1983 niet een extra mogelijkheid komt, komen er weer enorme problemen. Van ongestoordheid is dan absoluut geen sprake meer. Het gaat dan echt mis en wij kunnen onze toezeggingen dan niet meer gestand doen.

**Minister Van Agt:** Hierover wil ik straks iets zeggen bij het bespreken van de motie.

Met het oog op hetgeen in de zomer van 1981 tussen de partijen die toen een coalitie vormden is overeengekomen beijveren wij ons nu ervoor, in 1982 1,5% van het netto nationaal inkomen vrij te maken en ten dele de doelstelling te realiseren van het wegnemen van oneigenlijke toerekeningen.

In 1981 is niet afgesproken dat de oneigenlijke toerekeningen pardoes en binnen een jaar zouden worden geëlimineerd. Er is afgesproken dat dit zou gebeuren in de daarop volgende kabinetsperiode, dus fasegewijs en geleidelijk aan in de loop van de jaren die een kabinetsperiode omvat. Welnu, een deel van de oneigenlijke toerekeningen is nu weggewerkt, hoewel mevrouw Steigenga dat deel liever groter zou hebben gezien.

Ik kom nu bij de motie van mevrouw Bischoff van Heemskerck en anderen. Hierin wordt uitgesproken dat de Kamer van mening is dat ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid slechts kan worden gewaarborgd indien garanties worden gegeven voor een flexibele intering op het stuwmeer op middellange termijn.

Ik heb aarzeling en neem graag enige distantie ten opzichte van het spijkerharde woord-garanties. Dit roept wellicht verwachtingen op waaraan kabinetten van ongeacht welke signatuur in de komende jaren niet kunnen voldoen. Ik ben het echter met mevrouw Bischoff erover eens – wie is dit niet in deze Kamer? – dat goede uitvoering van het ontwikkelingsbeleid het alleszins wenselijk maakt dat een meerjarenafpraak wordt gemaakt.

Het woord 'vereist' dat in dit verband in de motie staat, is ook te hard. Met een meerjarenafpraak kunnen de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking en zijn bekwame adviseurs beter werken. Ik gaf al aan dat het huidige kabinet toebereidselen treft om het voor de opvolgers mogelijk te maken, het meerjarenbeleid in kaart te brengen.

Wij moeten niet de pretentie hebben dat wij dit beleid zelf maken; dit hoeft ook niet. Wij moeten echter onze opvolgers in staat stellen dit voor de jaren na 1983 te doen. Natuurlijk nemen wij wel de verantwoordelijkheid voor 1983; dit kan niet anders.

Wat moet ik van de motie zeggen? Allerlei kwalificaties verdringen zich in mijn hoofd en mijn hart.

Ik kan niet zeggen dat er slechte dingen in de motie staan.

**De heer De Rijk (PvdA):** Anders had u het graag gedaan?

**Minister Van Agt:** Neen. Het is misschien een beroepsdeformatie die in de loop der jaren ontstaat. Ik kan dus niet zeggen, dat er slechte dingen in de motie staan...

## Van Agt

Mevrouw **Bischoff van Heemskerck** (D'66): De motie is mede afkomstig van een regeringspartij!

Minister **Van Agt**: Misschien dat dit onbewust mijn positie mede bepaalt. Wie zal zich zelf kennen!

Mijnheer de Voorzitter! Ik gaf al aan dat de motie enige riskant harde termen bevat, bij voorbeeld 'garanties' in de derde alinea, en het 'vereist' zijn van een meerjarenafpraak, zoals aangegeven in de laatste alinea: riskant harde bewoordingen.

Wezenlijk zijn de verschillen echter ook weer niet, nadat ik heb gezegd dat ook ik wel zie dat het maken van een meerjarenafpraak waarop Ontwikkelingssamenwerking zich kan oriënteren op zijn minst genomen wenselijk is.

Voor 1982 hebben wij gedaan wat er werd gevraagd. Voor 1983 zeg ik dat het kabinet de zaken keurig gereed zal leggen voor de opvolgers. We zullen voorbereidselen treffen voor de jaren na 1983, opdat onze opvolgers hun eigen beslissing daarover zonder verwijl en vertraging kunnen nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Waarom moet ons dan nog een motie worden toegevoegd? Wij gedragen ons toch ordelijk?

De beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Namens de Kamer zeg ik de Regering dank voor de verstrekte inlichtingen.

De Kamer zal aanstaande dinsdag, bij het begin der vergadering, over de motie stemmen.

Sluiting 16.12 uur.

Noot 1 (zie blz. 471)

**Rapport** van de Commissie tot Onderzoek van de Geloofsbrief van het benoemde lid der Kamer de heer H. F. Heijmans

**De commissie**, benoemd tot onderzoek van de geloofsbrief van de heer H. F. Heijmans te Hengelo (O), heeft het volgende te rapporteren:

In handen van de commissie zijn gesteld de volgende missives van de voorzitter van het centraal stembureau voor de verkiezing van de leden van de Eerste Kamer der Staten-Generaal:

a. een ter voldoening aan het bepaalde in artikel V 7, juncto artikel N 24 der Kieswet, ten geleide van een fotocopie van zijn besluit van 17 juni 1982, nr. 3544, waarbij de heer H. F. Heijmans te Hengelo wordt benoemd verklaard tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal in de vacature, ontstaan door het ontslag nemen van de heer A. Pais te Amsterdam;

b. een, ter voldoening aan het bepaalde in artikel U 2, tweede lid der Kieswet, houdende mededeling, dat hij van de heer H. F. Heijmans te Hengelo, die bij zijn besluit van 17 juni 1982, nr. 3544 werd benoemd verklaard tot lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, bericht heeft ontvangen dat hij zijn benoeming aanneemt.

De benoemde heeft overgelegd:

1. de kennisgeving van de voorzitter van het centraal stembureau dat hij is benoemd;

2. een uittreksel uit het persoonsregister van zijn woonplaats;

3. een verklaring, vermeldende de openbare betrekkingen welke hij bekleedt.

Uit deze stukken blijkt, dat het benoemde lid de bij de wet gevorderde leeftijd heeft bereikt en hij geen betrekkingen bekleedt, welke onvermijdelijk zijn met het lidmaatschap der Staten-Generaal.

De commissie heeft derhalve de eer, voor te stellen de heer H. F. Heijmans te Hengelo als lid der Kamer toe te laten, nadat hij de bij de Grondwet en het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden voorgeschreven eden (verklaring en beloften) zal hebben afgelegd.

Noot 2 (zie blz. 477)

**De vragen van de leden De Gaay Fortman en Bischoff van Heemskerck luiden:**

1. Is de Regering bereid alsnog een ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid mogelijk te maken, zoals tijdens de Algemene Beschuwingen in de Eerste Kamer op 9 en 10 februari jl. werd toegezegd?

**Toelichting:**

A. Blijkens de brief van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan de voorzitter van de vaste Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking van de Tweede Kamer (als bijlage gevoegd bij het nader antwoord op onze vragen dat de waarnemend premier op 23 april naar de Eerste Kamer zond) wordt het ontwikkelingsbeleid in 1982 belemmerd door de volgende modificaties:

a. 'zorgvuldige voorbereidingen' bij nieuwe projecten waarbij 'bijzondere aandacht' zal worden besteed aan de kasconsequenties voor 1982;

b. 'beheerste intering op het stuwmeer' in 1982 ter verzekering van de 'vitaliteit' van de programma's;

c. oplossing van slechts 'de grootste financiële knelpunten' in het ontwikkelingsprogramma voor 1982;

d. een nauwlettend volgen van het feitelijke uitgaventempo in 1982 om slechts op die basis te bezien 'in hoeverre de kasruimte de mogelijkheid biedt voor het aangaan van nieuwe verplichtingen die nog in 1982 tot betalingen zouden kunnen leiden';

e. geen enkele afspraak is gemaakt over een intering op het stuwmeer in de komende jaren. Hierover wordt in de brief slechts de 'bedoeling' van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking uitgesproken, welke slechts 'enigszins' ruimte wil scheppen voor intering op het stuwmeer.

B. Blijkens de Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, zitting 1981-1982, blz. 3298 betekent het kasplafond voor 1982 dat niet meer dan f 200 miljoen op het stuwmeer kan worden ingeteerd. Het is duidelijk dat bij een dergelijk bedrag - minder dan 20% van wat bij een ongestoorde uitvoering van het ontwikkelingsbeleid nodig zou zijn - geregeld grote problemen blijven ontstaan.

2. Wat is de reactie van de Regering op de stelling dat het na een aantal jaren hanteren van een kasplafond, inclusief bevroering van het stuwmeer, niet meer mogelijk is te spreken van een ontwikkelingsbijdrage van 1½% van het Netto Nationaal Inkomen?

**Toelichting:**

Als men betalingen van verplichtingen uit het verleden op mogelijke betalingen uit de lopende begroting in mindering moet brengen, omdat het zogenaamde stuwmeer bevroren is, leidt dit op den duur tot vermindering van het ontwikkelingsplafond. De enige manier waarop dit na een aantal jaren kan worden voorkomen is een gigantische inhaaloperatie. In de huidige financiële omstandigheden is daarop geen uitzicht.

3. Hoe kan worden voorkomen, dat na een aantal jaren van bevroering van (een groot deel van) het stuwmeer het argument wordt omgedraaid en de mening postvat dat gelden uit het stuwmeer gebruikt kunnen worden voor de normale ontwikkelingsbegroting aangezien deze gelden uit het stuwmeer toch niet zijn uitgegeven in het verleden?

**Toelichting:**

Er is nu al drie jaar een kasplafond.

4. Hoe kan worden vermeden dat de hantering van het kasplafond belemmerend werkt op pogingen tot vernieuwing van het ontwikkelingsbeleid in de zin van verbetering van de kwaliteit?

**Toelichting:**

Door gebrek aan kwaliteit zal de weerstand tegen ontwikkelingssamenwerking toenemen hetgeen kan leiden tot minder uitgaven met nog minder kwaliteit. De term neerwaartse spiraal is ook hierop van toepassing.

5. Welk uitzicht kan de Regering thans bieden op een definitieve oplossing van de stuwmeerproblematiek bij ontwikkelingssamenwerking?

**Toelichting:**

Rekening houdend met de wenselijkheid van een wederom ongestoorde voortgang van de ontwikkelingssamenwerking alsmede met de moeilijkheden rond het financieringstekort lijkt een flexibele intering op middellange termijn de enige aanbare weg. Met slechts een intering van 200 miljoen voor 1982 wordt deze weg niet bewandeld.